I N V E N T O I N T I R A P O R T T I

Muonio

Toras-Sieppi, ranta-asemakaava-alueen arkeologinen inventointi

18.–19.6.2024

Museovirasto

Arkeologiset kenttäpalvelut

Vesa Laulumaa

Tiivistelmä

Muoniossa on käynnissä Toras-Siepin ranta-asemakaavahanke. Kaava-alue on kooltaan noin 170 ha ja sijaitsee Toras-Siepin kylässä noin 10 kilometriä Muonion keskustasta itään. Suunnittelualueelta tunnetaan ennestään yksi muinaisjäännöskohde, Toras-Sieppi leirintäalue (muinaisjäännöstunnus 1000006455). Kyseessä on kivikautinen asuinpaikka, mutta alakohteina on myös tervahautoja ja painanteita. Inventoinnin maastotyöt teki tutkija Vesa Laulumaa Museoviraston Arkeologisista kenttäpalveluista 18.–19.6.2024.

Alueen arkeologinen potentiaali keskittyi Siepinjärven rantaan ja sen itäpuolisen vaaran alarinteille, yläosat vaarasta olivat lohkareikkoa. Kaava-alue käytiin maastossa kattavasti läpi, mutta uusia muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita ei löytynyt. Toras-Siepin leirintäalueen muinaisjäännöksen osalta tehtiin muutamia tarkennuksia.

Sisällys

Tiivistelmä

Arkistotiedot

Sijaintikartta

1. Johdanto 1

2. Inventoinnin valmistelu 2

3. Inventointialue ja sen historiaa 3

4. Inventoinnin maastotyöt, menetelmät ja tulokset 6

Kuvaluettelo 7

Lähteet 7

Luettelo inventoinnissa käytetyistä historiallisista kartoista 8

Kohdekuvaus 9

Muonio, Toras-Sieppi leirintäalue 9

Kannen kuva: Jerisjoen suu Siepinjärven koillisosassa. Taustalla Pallastunturi. Kuvauskopterin kuva lounaasta. (AKDG7466:2.)

Raportin karttapohjat ja vinovalovarjosteet MML 2024

Arkistotiedot

Tutkimus:	Muonio. Toras-Sieppi, ranta-asemakaava-alueen arkeologinen inventointi
Tutkimuksen suorittaja:	Tutkija FM Vesa Laulumaa
Tutkimuslaitos:	Museovirasto, Arkeologiset kenttäpalvelut. PL 913, 00101 Helsinki
Tutkimuksen tilaaja:	Harriniva Oy, Harrinivantie 35, 99300 Muonio
Inventointialueen laajuus:	171 hehtaaria
Koordinaatit	Keskikoordinaatit P: 7540548, I: 371977
Kenttätyöaika:	18.–19.6.2024
Löydöt:	-
Valokuvat:	AKDG7466:1–15

Raportti on arkistoituna pdf-muodossa Museoviraston asiakirjanhallintajärjestelmässä. Kopio on toimitettu työn tilaajalle ja alueelliselle vastuumuseolle.

Sijaintikartta

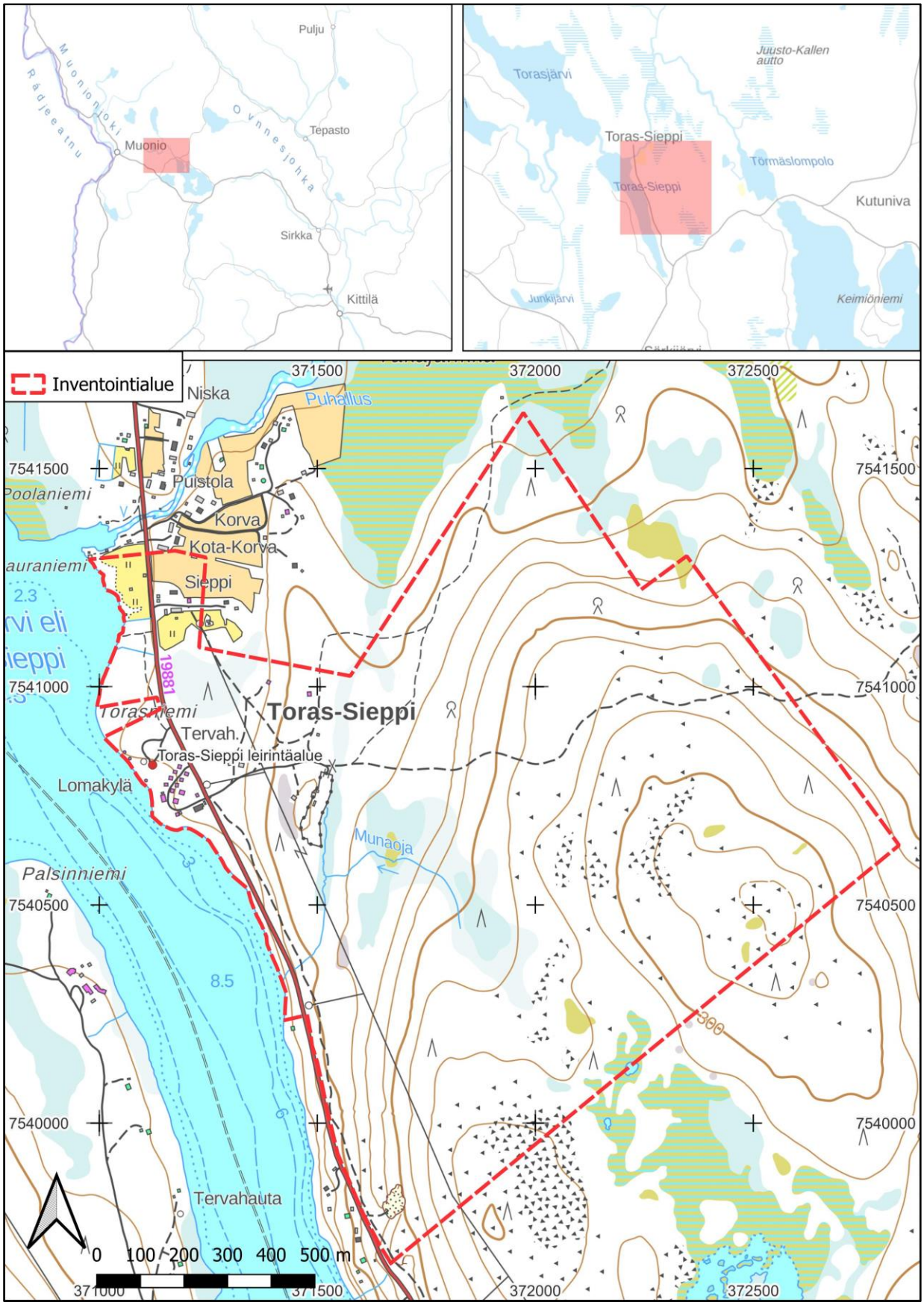

1. Johdanto

Muoniossa on käynnissä Toras-Siepin ranta-asemakaavahanke. Hanketta toteuttaa Harriniva Oy. Kaava-alue on kooltaan noin 170 ha ja sijaitsee Toras-Siepin kylässä noin 10 kilometriä Muonion keskustasta itään (ks. sijaintikartta edellinen sivu ja kuva 1). Tornionlaakson museo on 13.4.2024 pidetyssä kaavoitusta koskevassa viranomaisneuvottelussa edellyttänyt kaava-alueen arkeologista inventointia. Suunnittelualueelta tunnetaan ennestään yksi muinaisjäännöskohde, Toras-Sieppi leirintäalue (muinaisjäännöstunnus 1000006455). Kyseessä on kivikautinen asuinpaikka, mutta alakohteina on myös tervahautoja ja painanteita.

Harriniva Oy inventoinnin Museoviraston Arkeologisilta kenttäpalveluilta ja inventoinnin maastotyöt teki tutkija Vesa Laulumaa 18.–19.6.2024.

Utsjoella 28.8.2024

Vesa Laulumaa

Kuva 1. Toras-Siepin ranta-asemakaava-alue alkaa Sieppijärven rannasta. Kuvauskopterin kuva lännestä. (AKDG7466:1.)

2. Inventoinnin valmistelu

Inventoinnin valmistelussa selvitettiin alueen esihistoriallisen ajan kohteiden potentiaalia liittyen lähinnä kivikauden asutukseen, lisäksi selvitettiin historiallisen ajan maankäyttöä ja asutusta inventoitavalla alueella. Perustietoja alueen arkeologisista kohteista ja aiemmista tutkimuksista hankittiin Museoviraston muinaisjäännösrekisteristä ja kulttuuriympäristön rekisteriportaalin raporteista ja asiat.museovirasto.fi -sivustolta.

Arkeologisesti potentiaalisten alueiden muodostumiseen vaikuttavia muuttujia on useita, joista tärkeimpiä ovat vesistöhistoria, maaperä, etäisyys nykyisistä vesistöistä ja topografiset piirteet, kuten maaston kaltevuus. Valmisteluvaiheessa todettiin, että inventointialue on ns. supra-akvaattista aluetta, joka oli kuivaa maata heti jääkauden jälkeen. Siellä ei ole jääkauden jälkeisiä muinaisia merenrantatasoja, vaan paikalliset järvet muodostuivat heti jääkauden jälkeen. Jääkauden loppupuolella alueella tosin vaikutti Muonion jääjärvi. Jääjärvet syntyivät jäätikön reunaa vasten jäätikön sulamisen tuloksena jääkauden loppupuolella. Muonion jääjärvi purkautui useassa eri vaiheessa ja järven, jääjärvi on jättänyt jälkensä vaarojen rinteisiin ja kivikoille.

Historiallisen ajan kohteiden arkeologista potentiaalia selvitettiin tarkastelemalla historiallisen ajan karttoja, joita alueelta on melko niukasti. Pääasiassa tarkasteltiin pitäjänkartaston karttaa vuodelta 1845 (kuva 2). Lisäksi tarkasteltiin 1900-luvun kartta- ja ilmakuva-aineistoja, joiden avulla voi selittyä maastossa havaittavia ilmiöitä. 1900-luvun puolen välin jälkeistä maankäyttöä selvitettiin vanhoilta peruskartoilta ja ilmakuvista. Em. aineistoa selattiin tai ladattiin vanhatkartat.fi -sivustolla, Paikkatietoikkunasta ja Paituli-latauspalvelusta (linkit lähdeluettelossa). Lisäksi paikannimiin liittyvää historiaa selvitettiin Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) digitaalisesta nimiarkistosta ja Nimisampo-sovelluksen avulla.

Kuva 2. Pitäjänkartassa vuodelta 1845 näkyy Kotakorvan tila.

Valmisteluvaiheessa arkeologisia ilmiöitä etsittiin myös Maanmittauslaitoksen ilmalaserkeilausaineistosta tuotetuista vinovalovarjosteista, joissa erityisen hyvin näkyvät maahan kaivetut rakenteet. Ilmiöitä havaittiin vain 3 kpl, mutta ne olivat joko uudempia maankäyttöön liittyviä tai luonnonmuodostumia (kuva 3). Lisäksi tarkasteltiin myös Toras-Siepin leirintäalueen muinaisjäännöskohteisiin liittyviä vinovalovarjosteita.

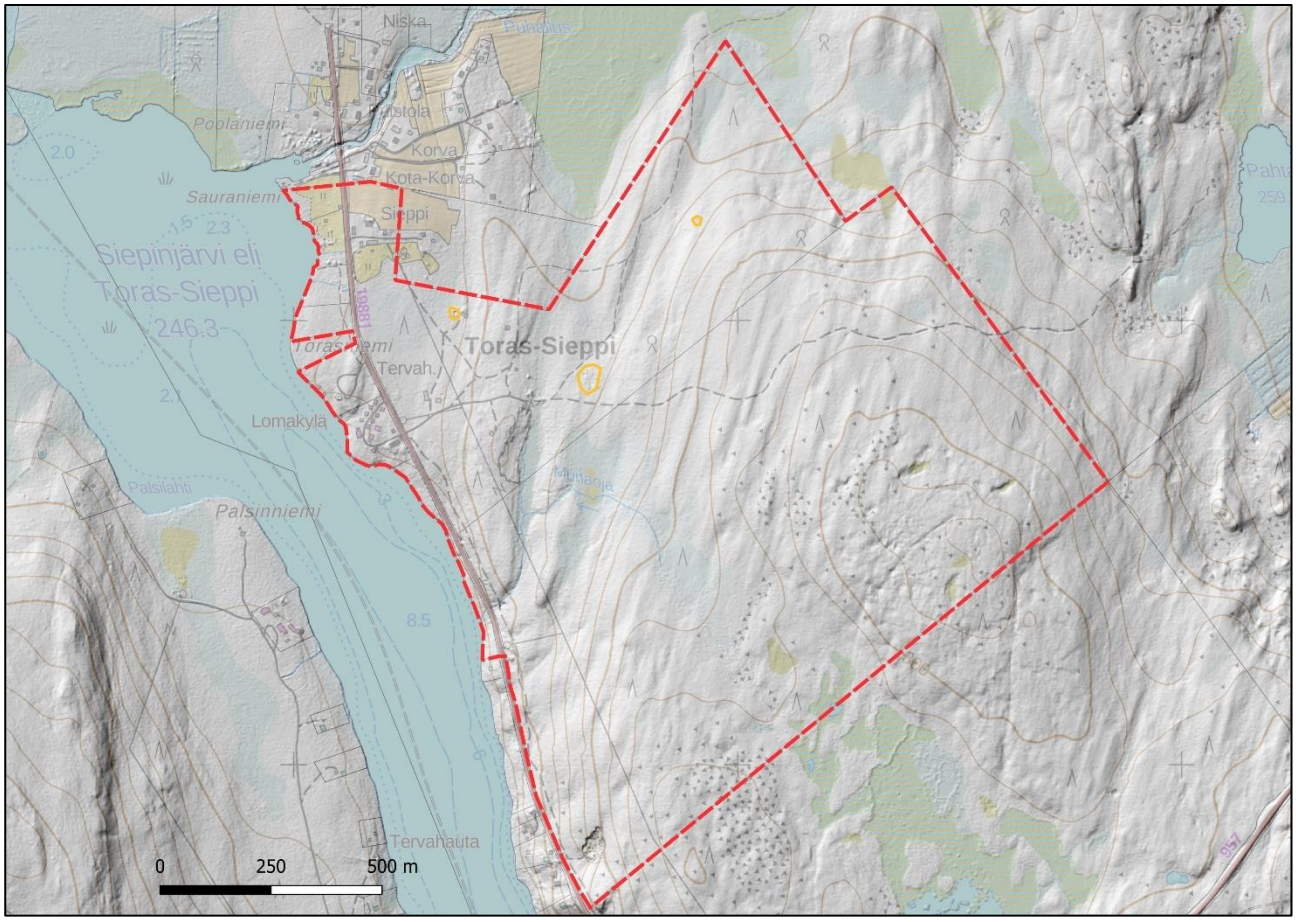

Kuva 3. Kuvaan ympyröity keltaisella kolme vinovalovarjosteessa havaittua ilmiötä. Yksikään ei ollut arkeologinen.

3. Inventointialue ja sen historiaa

Inventointialueen koko on 171 hehtaaria. Lännessä se rajautuu Siepinjärven rantaan, josta maasto lähtee nousemaan itään, kohti viereisen vaaran lakea. Inventointialue päättyy noin 1,7 km järven rannasta vaaran laen itäpuolella olevaan rinteeseen. Pohjoisessa alue rajautuu Kotakorvan tilan rakennusten ja Takajänkkän eteläpuolelle. Eteläosassa alue rajautuu Torassiepintieltä lähtevään lounaskoillissuuntaiseen tilarajaan Siepinjärven pinta on noin 246 metriä mpy. (merenpinnan yläpuolella) ja vaaran laki noin 308 metriä mpy.

Järven rannassa maaperä on hiekkaa tai hiekkamoreenia, mutta itään päin, vaaran rinnettä noustaessa, maaperä vaihettuu yhä kivikkoisemmaksi ja on korkeimmilla kohdilla hyvin lohkareista (kuva 4). Paikoin näkyy myös lohkarevöitä, jotka liittynevät jääjärven vaiheisiin (kuva 5). Alue on pääosin kuivahkoa kangasta, valtapuuna mänty (kuva 6). Paikoin on muutamia kosteikoita melko ylhäälläkin vaaralla (kuva /). Siepinjärveen laskevan puron, Munaojan, ympäristössä kasvillisuus on tiheämpää ja maaperä kosteampaa.

Inventoinnissa havaittiin myös, että suunnitellun tien pohja on jo tehty maastoon. Se sijoittuu nykyisen itäpuolelle.

Kuva 4. Lohkareikkoa mäen päällä. Kuva etelästä. (AKDG7466:4)

Kuva 5. Lohkarevyö mäen päällä. Kuva pohjoisesta. (AKDG7466:5.)

Kuva 6.. Rinnettä selvitysalueen pohjoisosassa. Kuva etelästä. (AKDG7466:6)

Kuva 7. Kosteikko mäellä. Kuva lännestä. (AKDG7466:7.)

Edellä jo mainittiin, että alueen järvet ovat muodostuneet jo heti jääkauden jälkeen. Kivikautisen pyyntiväestön asuinpaikat sijaitsivat pääsääntöisesti veden äärellä ja kivikautinen asuinpaikka on myös inventointialueella sijaitseva Toras-Siepin leirintäalue -niminen muinaisjäännös. Sieltä on löytynyt kvartsi-iskoksia merk-

kinä kivikautisesta asuinpaikasta. Kvartsi oli yleisin pienesineistön valmistamiseen käytetty materiaali esihistoriallisella ajalla Suomessa. Sitä esiintyy runsaasti asuinpaikoilla ja se on helppo havaita maaperästä vaalean värinsä takia. Toras-Siepin leirintäalueeseen kuuluu myös kaksi painannetta, jotka voivat liittyä asuinsijaan.

Inventointialue on ollut historiallisella ajalla ilman vakituista asutusta, kunnes hieman inventointialueen ulkopuolelle on ilmeisesti 1830-luvulla perustettu Kotakorvan talo. Talossa on toiminut myöhemmin myös kestikievari. 1800-luvun lopulla tila jaettiin ja uusi tila sai nimekseen Sieppi. Sekä Kotakorva että Sieppi ovat edelleen asuttuja. Toras-Siepin leirintäalueella olevat kolme tervahautaa puolestaan liittyvät elinkeinohistoriaan. Luultavimmin tervahaudat ovat em. talojen tekemiä.

Toras-Siepin alueella on tehty muutamia arkeologisia inventointia ennen tätä inventointia. Aki Arponen (Museovirasto) tarkasti Toras-Siepin leirintäalueen kivikautisen asuinpaikan ja mahdollisia pyyntikuoppia vuonna 1989, jonka jälkeen kohde luokiteltiin muinaisjäännökseksi. Vuonna 1996 Hilkka Oksala (Oulun yliopisto) teki Muonion arkeologista inventointia ja tarkasti sen yhteydessä em. kohteen. Vuonna 2004 Antti Krapu (Oulun yliopisto) inventoi Muonion vesi- ja tunturialueiden yleiskaava-aluetta, johon kuului myös Toras-Siepin alue. Vuonna 2011 Piritta Häkälä (Museovirasto) inventoi Muoniossa useita osayleiskaava-alueita, joissa suunnitelmat koskivat lähinnä rantarakentamista. Siepinjärven rannat kuuluivat inventoitaviin alueisiin.

4. Inventoinnin maastotyöt, menetelmät ja tulokset

Inventoinnin maastotyöt tehtiin 18.–19.6.2024 kesäisissä olosuhteissa. Inventoinnissa ranta-asemakaava-alue käytiin kattavasti jalkaisin läpi (kuva 8). Ranta-alueita oli inventoitu ja aiemmissa inventoinneissa, mutta ne käytiin läpi uudelleen. Vaaran rinteet koluttiin läpi, mutta ne ovat yläosaltaan hyvin kivikkoiset ja arkeologinen potentiaali on olematon. Potentiaalisimpia alueita olivat vaaran alaosat, joissa on hienompaa sedimenttiä ja Takajänkkän eteläpuolella olevat alueet. Lähinnä näihin liittyi mahdollisuus löytää vanhoja asuinkenttiä. Koepistoja tehtiin lapiolla paikoitellen ja maanpintaa tarkasteltiin mahdollisten liesikiveysten tai asumusten pohjien löytämiseksi. Munaojan rannat ja lasku kohta järveen olivat potentiaalisia myös alueita. Uusia muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita ei kuitenkaan löydetty. Lisäksi tarkastettiin Toras-Siepin leirintäalueen muinaisjäännöskohteet, joiden tietoja saatiin hieman tarkennettua. Niistä on tarkemmin Kohdekuvauksessa.

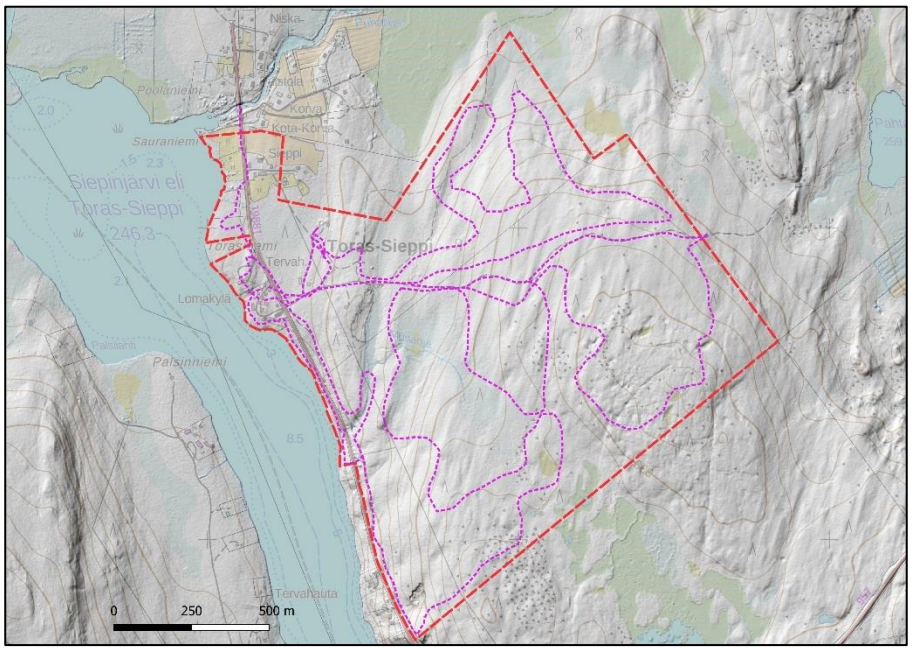

Kuva 8. Inventointireitti merkitty kuvaan.

Kuvaluettelo

Kuvaaja Vesa Laulumaa

AKDG7466:1. Toras-Siepin rantakaava-alue alkaa Sieppijärven rannasta ja ulottuu viereisen vaaran taakse. Kuvauskopterin kuva lännestä.

AKDG7466:2. Jerisjoen suu Siepinjärven koillisosassa. Taustalla Pallastunturi. Kuvauskopterin kuva lounaasta.

AKDG7466:3. Tien pohja rinteessä. Kuva kaakosta.

AKDG7466:4. Lohkareikkoa mäen päällä. Kuva etelästä.

AKDG7466:5. Lohkarevyö mäen päällä. Kuva pohjoisesta.

AKDG7466:6. Rinnettä selvitysalueen pohjoisosassa. Kuva etelästä.

AKDG7466:7. Kosteikko mäellä. Kuva lännestä.

AKDG7466:8. Kvartsien löytöpaikka A. Alue on tyypillinen esihistorialliselle asuinpaikalle. Kuva idästä.

AKDG7466:9. Tervahauta 3. Kuva lounaasta.

AKDG7466:10. Tervahaudan 2 rännikaivanto. Kuva lännestä.

AKDG7466:11. Mahdollinen asumuspainanne erottuu kuvassa huonosti. Painanne on halkaisijaltaan noin kuusi metriä ja 20–30 cm syvä. Kuva koillisesta.

AKDG7466:12. Tervahauta 1 on melko matala ja erottuu kuvassa huonosti. Kuva lännestä.

AKDG7466:13. Kvartsien löytöpaikka B kuvan etualalla. Kuva etelästä.

AKDG7466:14. Pieni painanne varvukossa, tervahauta 1 6 metriä sen takana. Kuva kaakosta.

AKDG7466:15 Ortokuva, Toras-Siepin leirintäalueen alakohteet

Lähteet

Painetut lähteet

Anttila, Olavi ja Anttila, Pentti 2021: *Muonion asutus 1600-luvun alusta 1930-luvun lopulle: talot ja ihmiset*. Osat 1 ja 2.

Johansson, Peter 2005: Jääjärvet. Teoksessa *Pohjois-Suomen maaperä*. Toim. Peter Johansson ja Raimo Kujansuu. Geologian tutkimuskeskus.

Arkistolähteet

Arponen, Aki 1989: Muonio, Toras-Sieppi Leirintäalue. Esihistoriallisen kohteen tarkastus. Museovirasto, esihistorian toimisto. Museoviraston arkisto.

Häkälä, Piritta 2011: Olos-Särkijärvi-Torassieppi ja Jerisjärvi-Äkäsjärvi osayleiskaava-alueiden arkeologinen inventointi 18.7. – 29.7.2011. Museovirasto, arkeologian osasto. Museoviraston arkisto.

Krapu, Antti 2004: Muonio Veturi. Tutkimuskertomus yleiskaava-alueen arkeologisesta inventoinnista. Oulun yliopisto, yleinen arkeologia. Museoviraston arkisto.

Oksala, Hilkka 1996: Muonio. Arkeologinen inventointi 18.4.1995–17.2.1996. Oulun yliopisto, yleinen arkeologia. Museoviraston arkisto.

Internet-lähteet

Kansallisarkiston verkkopalvelut, www.arkisto.fi

Kotimaisten kielten keskus (Kotus), nimiarkisto. Nimiarkisto

Maanmittauslaitos. Avoimien aineistojen tiedostopalvelu. Avoimien aineistojen tiedostopalvelu (maanmittauslaitos.fi)

Paikkatietoikkuna, http://www.paikkatietoikkuna.fi

Paituli-latauspalvelu, Paituli - Home (csc.fi)

Vanhat kartat -sivusto www.vanhatkartat.fi

Luettelo inventoinnissa käytetyistä historiallisista kartoista

Pitäjänkartta 2423 11 Muonio v. 1845

https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aineisto.html?id=2385777563

Kohdekuvaus

Muonio, Toras-Sieppi leirintäalue

Muinaisjäännöstyyppi: Asuinpaikat ***Alatyyppi:*** -

Muinaisjäännöstyyppi: Työ- ja valmistuspaikat ***Alatyyppi***: Tervahaudat

Muinaisjäännöstyyppi: Työ- ja valmistuspaikat ***Alatyyppi***: Pyyntikuopat

Laji: Kiinteä muinaisjäännös ***Ajoitus:*** Esihistoriallinen/historiallinen

Koordinaatit ETRS-TM35FIN: P: 7540821, I: 371122, Z: 247–248

Koord. selite*:* Gps-keskikoordinaatit (Muinaisjäännösrekisterin tieto, ei mitattu inventoinnissa)

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus:

Toras-Siepin leirintäalue sijaitsee Toras-Sieppi-järven koillisosassa olevan Torasniemen etelä- ja lounaisrannalla. Torasniemen maaperä on suhteellisen vähäkivistä hiekkamoreenia. Järvestä loivapiirteisenä nousevalla niemellä kasvaa harvaa mäntymetsää, aluskasvillisuutena puolukkavaltaista varvikkoa, sammalta ja jäkälää. Niemen eteläosassa on leirintäalueen rakennuksia ja keskiosassa matkailuautojen pysäköintialue. Muinaisjäännösryhmä sijoittuu ympäri leirintäaluetta.

Toras-Siepin leirintäalueelta on inventoinneissa 1989 ja 1995 löytynyt muutamia kvartsiesineitä ja -iskoksia sekä havaittu kaksi kuopannetta, jotka ovat todennäköisimmin hyvin vanhoja pyyntikuoppia. 2004 inventoinnin arviona ainakin osa alueella tavattavista kvartseista saattaa olla peräisin alueelle tuodusta murskeesta. Kuitenkin osa löydöistä ja kohteen topografia viittaavat paikalla olevaan esihistorialliseen asuinpaikkaan. Alueella sijaitsee myös kolme suurta tervahautaa.

Epämääräisten kivikautisten asuinpaikkamerkkien takia kohteesta löytynyt kvartsiaineisto tulisi uudelleen tarkastaa.

Inventointihavainnot:

Kohde tarkastettiin inventoinnissa. Sijainti ja maaperä sekä muutamat aiemmat löydöt viittaavat siihen, että alueella on todennäköisesti esihistoriallinen asuinpaikka. Inventoinnissa havaittiin pari kvartsi-iskosta maanpinnalla löytöpaikan A läheisyydessä, niitä ei poimittu talteen. Asuinpaikan toteaminen ja säilyneisyyden sekä laajuuden määrittäminen vaatisi koekaivauksen tai vähintään tarkkuusinventoinnin.

Painanteiden muinaisjäännöstyypin määrittely ei myöskään selviä ilman kajoavia tutkimuksia. Pienempi painanne järven rannalla ei luultavasti ole pyyntikuoppa, koska pohjavesi nousisi siihen nopeasti eikä kuoppa voisi kaivaa kovin syväksi. Painanne voi liittyä myös tervahaudan ympärillä tapahtuneeseen toimintaan. Tämä pieni painanne on lisätty alakohteeksi inventoinnissa. Isompi painanne, halkaisija 6 metriä, voisi liittyä asumukseen. Tervahaudat 2 ja 3 ovat iältään ilmeisen nuoria säilyneiden puurakenteiden perusteella, luultavasti 1900-luvulta, tervahauta 1 on pienempi ja maatuneempi, joten se voi olla vanhempi.

Tarkastuspäivä: 18.6.2024

Digikuvat: AKDG7466:8–13

Löydöt: -

Aiemmat löydöt: KM25471:1–2 (Kvartsikaavin, kvartsi-iskoksia); KM29489:1–5 (liuske-esineen katkelma, kvartsikaapimia ja -iskoksia)

Aiemmat tutkimukset: Aki Arponen 1989, tarkastus; Hilkka Oksala 1995, inventointi; Antti Krapu 2004, inventointi; Piritta Häkälä 2011, inventointi.

Alakohteet: Pieni painanne, P: 7540795, I: 371116
Sijaitsee noin 6 metriä tervahaudasta 1 länteen, järveä kohti. Painanne on pyöreähkö, läpimitta noin 3 metriä ja syvyys puolisen metriä.

Kuva 9. Kvartsien löytöpaikka A. Alue on tyypillinen esihistorialliselle asuinpaikalle. Kuva idästä. (AKDG7466:8.)

Kuva 10. Kvartsien löytöpaikka B kuvan etualalla. Kuva etelästä. (AKDG7466:13.)

Kuva 11. Tervahauta 1 on melko matala ja erottuu kuvassa huonosti. Kuva lännestä. (AKDG7466:12.)

Kuva 12. Tervahaudan 2 rännikaivanto. Kuva lännestä. (AKDG7466:10.)

Kuva 13. Tervahauta 3. Kuva lounaasta. (AKDG7466:9.)

Kuva 14. Mahdollinen asumuspainanne erottuu kuvassa huonosti. Painanne on halkaisijaltaan noin kuusi metriä ja 20–30 cm syvä. Kuva koillisesta. (AKDG7466:11.)

Kuva 15. Pieni painanne varvukossa (ympyröity kuvassa), tervahauta 16 metriä sen takana viistoon oikealla. Kuva kaakosta. (AKDG7466:14.)

Kuva 16. Ortokuva Toras-Siepin leirintäalueella sijaitsevista kohteista. Ylin punainen rasteri sisältää isomman painanteen, alakohteella ei ole nimeä muinaisjäännösrekisterissä. Tervahaudoille on tehty myös aluerajaukset. Kivikautiset löytöpaikat ja pieni painanne ovat pisteinä. Kivikautisen asuinpaikan olemassaoloa ei ole vielä varmistettu tutkimuksilla. (AKDG7466:15)